

مجله‌ی پیشرفت‌های حسابداری دانشگاه شیراز

دوره‌ی ششم، شماره‌ی دوم، پاییز و زمستان ۱۳۹۳، پیاپی ۶۷/۳، صفحه‌های ۵۳-۸۶

(مجله‌ی علوم اجتماعی و انسانی پیشین)

## بررسی تأثیر مالکیت خانوادگی و غیرخانوادگی بر محافظه‌کاری در گزارش‌گری مالی شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران

دکتر شکراله خواجه‌جوی\*

احمد اسحاقی\*\*

دانشگاه شیراز

### چکیده

هدف این پژوهش، بررسی تطبیقی محافظه‌کاری در گزارش‌گری مالی شرکت‌های خانوادگی و شرکت‌های غیرخانوادگی پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران است. متغیر مورد بررسی در این پژوهش محافظه‌کاری است که جهت کمی کردن آن از مدل گیولی و هاین (۲۰۰۰) استفاده شده است. در این مدل برای اندازه‌گیری محافظه‌کاری از اقلام تعهدی اختیاری (غیر عملیاتی) و اختلاف چولگی بین سود نقدی پرداختی و جریان نقدی استفاده شده است. نمونه آماری پژوهش شامل ۳۰ شرکت خانوادگی و ۱۱۲ شرکت غیرخانوادگی است که طی بازه زمانی دوازده ساله از سال ۱۳۷۹ تا ۱۳۹۰ از بین شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران انتخاب شده‌اند. برای آزمون فرضیه‌های پژوهش از آزمون t (تی تست) برای دو گروه مستقل، جهت مقایسه محافظه‌کاری در گزارش‌گری مالی شرکت‌های خانوادگی و شرکت‌های غیرخانوادگی استفاده شده است. نتایج حاصل از تجزیه و تحلیل فرضیه‌های پژوهش بیانگر عدم وجود تفاوت معنادار محافظه‌کاری در گزارش‌گری مالی شرکت‌های خانوادگی و شرکت‌های غیرخانوادگی است. همچنین تجزیه و تحلیل بیش‌تر شرکت‌های خانوادگی بیانگر وجود تفاوت معنادار محافظه‌کاری در گزارش‌گری مالی شرکت‌های خانوادگی با مدیر عامل خانوادگی و شرکت‌های غیرخانوادگی است که مؤید فرضیه نظارت فعال است.

**واژه‌های کلیدی:** محافظه‌کاری، شرکت‌های خانوادگی، شرکت‌های غیرخانوادگی و بورس اوراق

بهادار تهران.

\* دانشیار حسابداری (نویسنده مسئول) shkhajavi@rose.shirazu.ac.ir

\*\* کارشناس ارشد

تاریخ پذیرش: ۱۳۹۳/۲/۲

تاریخ دریافت: ۱۳۹۲/۳/۲۳

## ۱. مقدمه

صورت‌های مالی بخش اصلی فرآیند گزارش‌گری مالی را تشکیل می‌دهد. هدف صورت‌های مالی، ارائه‌ی اطلاعاتی تلخیص و طبقه‌بندی شده درباره وضعیت مالی، عملکرد مالی و انعطاف‌پذیری مالی واحد تجاری است که برای طیفی گسترده از استفاده‌کنندگان صورت‌های مالی در اتخاذ تصمیم‌های اقتصادی مفید واقع می‌شود (کمیته تدوین استانداردهای حسابداری، ۱۳۸۹: ۴۸۱ و ۴۸۷). هدف‌های گزارش‌گری مالی و مبانی حسابداری ایجاب می‌کند، اطلاعاتی که گزارش‌گری مالی فراهم می‌آورد از ویژگی‌های معینی برخوردار باشد (مرکز تحقیقات تخصصی حسابداری و حسابرسی، ۱۳۸۵: ۴۹). در مفاهیم نظری گزارش‌گری مالی ایران از این ویژگی‌ها با عنوان خصوصیات کیفی یاد شده است. یکی از این ویژگی‌ها محافظه‌کاری<sup>۱</sup> است، که از آن با عنوان احتیاط یاد شده است. در حسابداری، محافظه‌کاری مفهومی است که سابقه‌ای طولانی دارد. باسو<sup>۲</sup> معتقد است که محافظه‌کاری طی قرن‌ها تئوری و عمل حسابداری را تحت تأثیر قرار داده است (باسو، ۱۹۹۷: ۸). تلاش‌های اخیر جهت حذف محافظه‌کاری به منظور دستیابی به «بی‌طرفی اطلاعات» به پژوهش‌های جدیدی در مورد عوامل مؤثر بر محافظه‌کاری در گزارش‌گری مالی منجر شده است. این دسته از پژوهش‌ها عمدتاً بر روی ارتباط قراردادهای بدهی و محافظه‌کاری تمرکز دارند (به عنوان مثال، احمد و همکاران<sup>۳</sup>، ۲۰۰۲؛ بتی و همکاران<sup>۴</sup>، ۲۰۰۷؛ ژانگ<sup>۵</sup>، ۲۰۰۸؛ مهرانی و همکاران، ۱۳۸۹).

محققان تبیین‌هایی را درباره‌ی گزارش‌گری مالی محافظه‌کارانه ارائه کرده‌اند؛ همه‌ی این تبیین‌ها نشان می‌دهند که محافظه‌کاری برای استفاده‌کنندگان از گزارش‌های حسابداری مفید است. این تبیین‌ها عبارتند از (واتز<sup>۶</sup>، ۲۰۰۳):

(۱) تبیین قراردادی<sup>۷</sup>؛

(۲) تبیین دعوی حقوقی<sup>۸</sup>؛

(۳) تبیین مالیات بر درآمد<sup>۹</sup>؛ و

(۴) تبیین قانونی<sup>۱۰</sup>.

ساختار سازمانی و مالکیت از عوامل تعیین‌کننده مهم محافظه‌کاری می‌باشند، به طوری که آن‌ها بر دو محرک کلیدی محافظه‌کاری که شامل: تبیین قراردادی (نظارتی) و تبیین دعوی قضایی (نگرانی در مورد دعوی قضایی) اثر می‌گذارند (واتز، ۲۰۰۳: ۴).

شرکت‌های خانوادگی<sup>۱۱</sup> به عنوان یکی از ساختارهای مالکیت، مدیریت و کنترل آن به وسیله یکی از اعضای خانواده انجام می‌شود، تعریف می‌شود (چن و همکاران<sup>۱۲</sup>، ۲۰۰۸: ۱). با توجه به آنچه در فوق ذکر شد، می‌توان به این مهم پی برد که شرکت‌های خانوادگی و مالکیت قابل توجه اعضای خانواده در این شرکت‌ها رواج بسیار زیادی دارد، اما اطلاعات بسیار کمی در مورد این گونه شرکت‌ها و در مورد انتخاب گزارش‌گری مالی در این شکل خاص از شرکت‌ها وجود دارد (واتز، ۲۰۰۳، ۸). با توجه به مطالب فوق، بررسی ابعاد مختلف گزارش‌گری مالی شرکت‌های خانوادگی، می‌تواند سهام‌داران، سرمایه‌گذاران و اعتباردهندگان را در تصمیم‌گیری‌های خود یاری دهد. در ادامه در بخش دوم پژوهش، به بررسی ادبیات و مبانی نظری پژوهش پرداخته می‌شود. در بخش سوم، پژوهش‌های مرتبط انجام شده قبلی اعم از داخلی و خارجی ارائه می‌شود. در بخش چهارم، روش پژوهش شامل فرضیه‌ها، جامعه و نمونه آماری، نحوه سنجش متغیرها و روش‌های آماری جهت آزمون فرضیه‌ها تشریح می‌گردد. بخش پنجم، تجزیه و تحلیل نتایج و بخش آخر، نتیجه‌گیری و پیشنهادها را در بر می‌گیرد.

## ۲. مبانی نظری

### ۲-۱. مبانی نظری شرکت‌های خانوادگی

چو و همکاران<sup>۱۳</sup> در سال ۱۹۹۹، بیش از ۲۵۰ مقاله درباره شرکت‌های خانوادگی را با هدف ارائه تعریفی مشخص از شرکت‌های خانوادگی، بررسی کردند و عنوان کردند که تعریف مشخص و کاملاً واضحی از شرکت خانوادگی وجود ندارد و هر پژوهش‌گری در مطالعه خود، تعریفی از افراد پیشین ارائه کرده است. برخی از این تعاریف در نگاره شماره ۱ آمده است.

## نگاره ۱: تعاریف مختلف شرکت‌های خانوادگی در ادبیات پژوهش

(تا قبل از سال ۱۹۹۹)

تعریف	پژوهش‌گر(ان)
وقتی که به طور مشخص، حداقل دو نسل از خانواده در شرکت حضور داشته و سیاست‌های شرکت و علایق و اهداف خانواده بر هم اثر متقابل داشته باشند (ص ۹۴).	دانللی، ۱۹۶۴
کنترل کردن مالکیت در دست یک یا چند نفر از اعضای یک خانواده است (ص ۱۰۶).	بارنس و هرشون، ۱۹۷۲
یک بنگاه اقتصادی که در عمل، به وسیله اعضای یک خانواده کنترل می‌شود (ص ۴۲).	برنارد، ۱۹۷۵
تأسیس یک شرکت تک‌مالکی، تضامنی و یا سهامی (که مالکیت با خانواده است)، اگر مالکیت بخشی از سهام شرکت با عموم باشد، خانواده باید شرکت را اداره کند (ص ۲۳۰).	آلکورن، ۱۹۸۲
شرکتی که سیاست‌گذاری و رهبری آن به‌گونه‌ای با اهمیت، تحت تأثیر یک یا چند خانواده باشد. این تأثیر به دلیل مالکیت اعضای خانواده و گاهی نیز به دلیل مشارکت اعضای خانواده در مدیریت شرکت است (ص ۴۷).	دیویس، ۱۹۸۳
شرکتی که در آن دو یا چند نفر از اعضای خانواده بر هدایت و رهبری شرکت تأثیرگذار باشند.	دیویس و تاگروری، ۱۹۸۵
هر شرکتی که در آن اکثریت مالکیت یا کنترل در درون یک خانواده باشد و دو یا چند نفر از اعضای خانواده (دائمی و یا پاره‌وقت) در شرکت مشغول فعالیت باشند (ص ۴ و ۵).	روزنبلت و همکاران، ۱۹۸۵
مالکیت و اداره شرکت در دست اعضای یک یا دو خانواده باشد (ص XX۱).	استرن، ۱۹۸۶
شرکتی که دو یا چند نفر از اعضای خانواده، از طریق پیوندهای خویشاوندی، نقش مدیریت و یا حقوق مالکیت، بر هدایت و رهبری شرکت اثرگذار باشد (ص ۲).	پرت و دیویس، ۱۹۸۶
نوعی از شرکت‌های است کوچک که به وسیله یک یا چند نفر شروع به کار می‌کند و با ایده و تلاش همین افراد به توسعه می‌رسد، معمولاً سرمایه اولیه محدود است و با حفظ اکثریت مالکیت، شرکت رشد کرده و بزرگتر می‌شود (ص ۲۵).	بابیکی، ۱۹۸۷
شرکتی که در آن، اعضای خانواده دارای حق قانونی برای کنترل مالکیت شرکت هستند (ص ۲).	لنزبرگ و همکاران، ۱۹۸۸

پژوهش‌گر(ان)	تعریف
هندلر، ۱۹۸۹	سازمانی که تصمیمات عملیاتی اصلی و برنامه‌ریزی برای جانشینی مدیران، تحت تأثیر افرادی از خانواده است که رده‌های مدیریتی را برای خود حفظ کرده‌اند (ص ۲۶۲).
دروکس، ۱۹۹۰	بنگاه‌های اقتصادی که کنترل آن‌ها در دست یک یا چند نفر از اعضای خانواده باشد، به طوری که اطمینان حاصل شود این میزان کنترل برای تأثیر و یا اعمال قدرت کافی باشد (ص ۲۲۶).
لیچ و همکاران، ۱۹۹۰	شرکتی که بیش از ۵۰ درصد سهام با حق رأی آن متعلق به یک خانواده باشد، و / یا یک گروه خانواده به طور مؤثر شرکت را کنترل کنند، و / یا نسبت بااهمیتی از مدیران ارشد شرکت از اعضای یک خانواده باشند.
دانکلز و فرانلیچ، ۱۹۹۱	اگر اعضای خانواده مالک حداقل ۶۰ درصد از حقوق صاحبان سهام باشند (ص ۱۵۲).
گالو و اسوین، ۱۹۹۱	شرکتی که یک خانواده مالک اکثریت سهام بوده و کنترل شرکت به طور کامل در دست خانواده باشد (ص ۱۸۱).
لایمن، ۱۹۹۱	الزاماً مالکیت به طور کامل در دست اعضای خانواده باشد (باقی بماند)، حداقل یک نفر از اعضای خانواده که جزء مالکان باشد، در شرکت فعالیت داشته باشد و یکی دیگر از اعضای خانواده نیز (غیر از اعضای مالک) در شرکت فعالیت داشته و یا به طور منظم از بیرون شرکت کمک کند، حتی اگر جزء کارمندان رسمی شرکت نباشد (ص ۳۰۴).
هالند و الیور، ۱۹۹۲	هر شرکتی که در آن تصمیمات مربوط به مالکیت و مدیریت تحت تأثیر رابطه با یک یا چند خانواده باشد (ص ۲۷).
چرچیل و هاتن، ۱۹۹۳	شرکتی خانوادگی محسوب می‌شود که به طور معمول اعضای جوان خانواده، جانشین اعضای قدیمی‌تر شوند (یا انتظار می‌رود که جانشین آن‌ها شوند) و کنترل شرکت را در دست گیرند (ص ۵۲).
ولش، ۱۹۹۳	شرکتی که مالکیت در آن به صورت متمرکز است و مالکان یا بستگان آن‌ها در مدیریت شرکت فعالیت دارند (ص ۴۰).

منبع: چو و همکاران، ۱۹۹۹: ۲۱.

از این تعاریف مختلف می‌توان چند نکته را مشاهده کرد. اولاً به جز چند مورد استثناء،

این تعاریف تفاوتی بین حاکمیت و مدیریت قائل نشده‌اند. دوماً برخی تعاریف، یکی از ویژگی‌های مالکیت یا مدیریت خانوادگی را برای خانوادگی دانستن شرکت کافی دانسته‌اند، در حالی که برخی تعاریف، وجود همزمان هر دو شرط را برای خانوادگی بودن شرکت لازم می‌دانند. بنابراین، در صورتی که یکی از معیارهای زیر برقرار باشد، می‌توان گفت شرکت مورد نظر یک شرکت خانوادگی است (چو و همکاران، ۱۹۹۹: ۲۰):

(۱) هم مالکیت و هم مدیریت شرکت در دست خانواده باشد؛

(۲) خانواده مالک شرکت باشد، بدون این که مدیریت شرکت در دست اعضای خانواده

باشد؛ و

(۳) فقط مدیریت شرکت در دست اعضای خانواده باشد.

پژوهش‌گران در زمینه شرکت‌های خانوادگی، درباره مورد اول اتفاق نظر دارند و همگی این معیار را بهترین معیار برای شرکت‌های خانوادگی می‌دانند. اما در مورد معیارهای دوم و سوم توافق کامل وجود ندارد و بیشترشان مورد دوم (فقط مالکیت) را بر مورد سوم (فقط مدیریت) ترجیح می‌دهند.

سوماً از آن جایی که برخی از تعاریف شرکت‌های خانوادگی، مستلزم مالکیت خانوادگی نیست (مانند مورد سوم)، این تعاریف به طور صریح یا ضمنی، دلالت بر کنترل مالکیت دارند. اشکال مختلف کنترل مالکیت وجود دارند که عبارتند از:

(۱) کنترل توسط یک شخص؛

(۲) کنترل توسط دو شخص که رابطه نسبی یا سببی ندارند؛

(۳) کنترل توسط دو شخص که رابطه نسبی یا سببی دارند؛

(۴) کنترل توسط یک هسته خانواده<sup>۱۴</sup>؛

(۵) کنترل توسط بیش از یک هسته خانواده؛

(۶) کنترل توسط خانواده گسترده<sup>۱۵</sup>؛

(۷) کنترل توسط بیش از یک خانواده گسترده؛ و

(۸) کنترل توسط عموم جامعه.

پژوهش‌گرانی که تعاریف خود را بر پایه مالکیت خانواده قرار داده‌اند، متفقاً معتقدند که

برای خانوادگی بودن شرکت، مالکیت باید فقط در دست یک هسته خانواده باشد، یعنی مورد

چهارم؛ و با موارد دیگر مخالفند، به‌ویژه مورد آخر (چو و همکاران، ۱۹۹۹: ۲۲).  
 به طور خلاصه می‌توان گفت که در یک مورد توافق همگانی وجود دارد و آن این است:  
 شرکتی که هم مالکیت و هم مدیریت آن در دست یک هسته خانواده است، یک شرکت  
 خانوادگی است (چو و همکاران، ۱۹۹۹: ۲۲).  
 همان‌گونه که مشاهده شد، شرکت‌های خانوادگی را از جنبه‌های گوناگونی می‌توان تعریف  
 کرد:

(۱) عضویت اعضای خانواده در هیئت مدیره (یا رده‌های مهم مدیریتی)؛

(۲) درصد مالکیت سهم توسط اعضای خانواده؛

(۳) کنترل یا نفوذ قابل ملاحظه خانواده در شرکت (نمازی و محمدی، ۱۳۸۹).

عضویت در هیئت مدیره و درصد مالکیت سهام در بیشتر تعریف‌های شرکت خانوادگی  
 بیان شده است. در مورد درصد مالکیت سهام نظریات مختلفی بیان شده است. در تعریف‌های  
 ارائه شده، مالکیت حداقل پنج درصد و حداکثر بیش از پنجاه درصد سهام توسط اعضای  
 خانواده به عنوان یک شرط ذکر شده است.

با توجه به تعریف‌هایی که ارائه شد، اکنون یک تعریف از شرکت‌های خانوادگی با توجه به  
 شرایط ایران ارائه می‌شود. در تعریف‌های فوق درصدهای متفاوتی برای مالکیت در شرکت‌های  
 خانوادگی بیان شد. برای این که یک درصد معین برای ایران ذکر شود، ابتدا باید به این نکته  
 توجه کرد که در ایران، سهام‌داران در چه صورتی بر یک شرکت نفوذ قابل ملاحظه یا کنترل  
 دارند؛ آن‌گاه می‌توان با توجه به نفوذ قابل ملاحظه، شرکت خانوادگی را تعریف کرد.

کمیت تدوین استانداردهای حسابداری ایران، در بند شش استاندارد شماره بیست، چنین

بیان می‌دارد:

اگر واحد سرمایه‌گذار به طور مستقیم یا غیرمستقیم (برای مثال، از طریق واحدهای  
 تجاری فرعی) حداقل ۲۰ درصد از حق رأی واحد سرمایه‌پذیر را در اختیار داشته باشد، فرض  
 می‌شود که از نفوذ قابل ملاحظه‌ای برخوردار است، مگر این که نبود چنین نفوذی را بتوان به  
 روشنی اثبات کرد. برعکس، اگر واحد سرمایه‌گذار به صورت مستقیم یا غیرمستقیم (برای مثال،  
 از طریق واحدهای تجاری فرعی) کمتر از ۲۰ درصد حق رأی واحد سرمایه‌پذیر را در اختیار  
 داشته باشد، فرض می‌شود که از نفوذ قابل ملاحظه‌ای برخوردار نیست، مگر این که وجود

چنین نفوذی را بتوان به روشنی اثبات کرد. تعلق بخش قابل توجه یا بیش‌تر سهام یک واحد سرمایه‌پذیر به واحد دیگر، لزوماً مانع اعمال نفوذ قابل ملاحظه توسط سایر سرمایه‌گذاران نمی‌شود (کمیته تدوین استانداردهای حسابداری، ۱۳۸۹: ۴۶۲).

چاکربارتی<sup>۱۶</sup> (۲۰۰۹) معتقد است برای این که یک شرکت را خانوادگی به حساب آوریم، تملک حداقل بیست درصد از سهام ضروری است (چاکربارتی، ۲۰۰۹: ۲).

با توجه به مطالب فوق، دارا بودن حداقل بیست درصد از سهام شرکت توسط اعضای خانواده به عنوان یکی از شرایط شرکت‌های خانوادگی بیان می‌شود. افزون بر این، عضویت اعضای خانوادگی در هیئت مدیره شرکت و توانایی اعمال کنترل توسط خانواده بر شرکت نیز به عنوان معیار دیگری برای شرکت‌های خانوادگی در نظر گرفته می‌شود. با توجه به مطالب بالا، در این مطالعه، تعریف زیر از شرکت‌های خانوادگی در نظر گرفته می‌شود:

**شرکت‌هایی خانوادگی محسوب می‌شود که حداقل حائز یکی از معیارهای زیر**

**باشد:**

۱. یک یا چند نفر از اعضای یک یا دو خانواده، مالک حداقل بیست درصد از سهام شرکت باشند؛ مگر این که با وجود تملک حداقل بیست درصد سهام، نفوذ قابل ملاحظه یا کنترل بر شرکت را نداشته باشند؛

۲. حداقل پنجاه درصد از اعضای هیئت مدیره، از اعضای یک خانواده باشند؛ و یا

۳. به نحوی، نفوذ قابل ملاحظه و یا کنترل بر شرکت توسط اعضای خانواده ثابت شود، حتی اگر مالکیت اعضای خانواده کمتر از ۲۰ درصد باشد.

شرکت‌های غیرخانوادگی نیز شرکت‌هایی هستند که هیچ یک از شرایط مربوط به شرکت‌های خانوادگی را نداشته باشند.

## ۲-۲. مالکیت خانوادگی و محافظه‌کاری

مالکیت خانوادگی و کنترل آن‌ها اثرات مهمی بر دو نوع از محرک‌های محافظه‌کاری (نگرانی در مورد دعوی قضایی، و تبیین قراردادی (نظارتی))، که محرک‌های مهمی جهت تقاضا برای محافظه‌کاری هستند، دارد (چن و همکاران، ۲۰۰۸: ۱).

پیامدهای مهم نگرانی در مورد نگرانی‌های دعوی قضایی عبارتند از: از آنجا که خانواده



مؤسس سهام‌داران بلندمدت با منابع کم‌تر تنوع‌پذیر هستند، آن‌ها در مورد هزینه‌های دعوی قضایی نگرانی بیش‌تری نسبت به سهام‌دارن جزء دارند (چن و همکاران، ۲۰۰۸). حال آنکه، محافظه‌کاری (شتاب در گزارش اخبار بد و تأخیر در گزارش اخبار خوب) خطر ابتلا به شکایت‌های قانونی را کاهش می‌دهد. به این ترتیب، انتظار می‌رود مالکان خانوادگی نسبت به سایر سهام‌داران گزارش‌گری مالی محافظه‌کارانه‌تری را ترجیح دهند. همچنین به دلیل این‌که منابع مالکان خانوادگی از تنوع کم‌تری برخوردار است، این می‌تواند ریسک را افزایش دهد و همان‌طور که هئیت تدوین استانداردهای حسابداری مالی بیان می‌دارد محافظه‌کاری واکنشی احتیاطی است که جهت کاستن این ریسک استفاده می‌شود. پس می‌توان نتیجه گرفت مالکان خانوادگی نسبت به دیگر سهام‌داران گزارش‌گری مالی محافظه‌کارانه‌تری را ترجیح دهند (چن و همکاران، ۲۰۰۸: ۳).

تبیین اثر مالکیت خانوادگی و کنترل بر محافظه‌کاری به دلیل تبیین قراردادی (نقش نظارتی) در گزارش‌گری مالی محافظه‌کارانه نسبت به موارد قبل پیچیده‌تر است و آن وابسته به این است که مدیرعامل خانوادگی است یا مدیرعامل غیرخانوادگی است.

در شرکت‌های خانوادگی با مدیرعامل غیرخانوادگی، انگیزه‌های مالکان خانوادگی شرکت جهت نظارت بر مدیریت (تبیین قراردادی) تأثیر قابل توجهی بر انتخاب گزارش‌گری مالی محافظه‌کارانه توسط مدیران خواهد داشت. به عبارت دیگر محافظه‌کاری (تأییدپذیری نامتقارن) می‌تواند به دلایل قرارداد استخدومی و راهبری شرکتی نیز ایجاد شود. مدیران انگیزه دارند برای اجتناب از اخراج قبل از آن که دوران تصدی آن‌ها به پایان برسد و یا از دست رفتن شهرت، زیان‌ها را پنهان نمایند. پذیرش زیان‌ها و یا پروژه‌های با خالص ارزش فعلی منفی، می‌تواند هئیت مدیره متشکل از سهام‌داران را به برکنار کردن مدیر تشویق نماید (جنسن<sup>۱۷</sup> و مک‌کلینگ<sup>۱۸</sup>، ۱۹۷۶). قابلیت رسیدگی نامتقارن موجب شناسایی زیان‌ها سریع‌تر از سودها می‌گردد و برای هئیت مدیره و سهام‌داران علامتی است که دلایل این زیان‌ها را بررسی کنند. چنین بررسی‌هایی می‌تواند به کنارگذاری مدیر و حذف پروژه‌هایی که فعلاً ارزش فعلی خالص منفی دارند، منجر شود. از طرف دیگر در مدیرانی که پروژه‌های با خالص ارزش فعلی مثبت دارند، انگیزه افشای اطلاعات (اطلاعاتی که سود بالا نشان می‌دهد) در مورد پروژه‌ها بسیار بالاست (چن و همکاران، ۲۰۰۸: ۵).

با این حال اگر یکی از اعضای خانواده (بخصوص مؤسس) به عنوان مدیرعامل خدمت کند، این مدیرعامل ممکن است قدرت کافی جهت خنثی کردن تلاش‌ها در جهت افزایش نظارت که به حسابداری محافظه‌کارانه منجر می‌شود داشته باشد، که باعث می‌شود محافظه‌کاری حسابداری کم‌تر شود. اما با توجه به تبیین دعوی قضایی انتظار بر این است که محافظه‌کاری بیشتری در این نوع شرکت‌ها اعمال شود.

این پژوهش با توجه به ادبیات محافظه‌کاری بر روی یک مهم تمرکز می‌کند که هنوز مطالعات کمی در مورد آن صورت گرفته است، و آن این است که ساختار سازمانی و مالکیت را از عوامل مهم تعیین‌کننده محافظه‌کاری می‌داند. همچنین با توجه به مطلب فوق استدلال شد که مالکیت خانوادگی یک عامل تعیین‌کننده محافظه‌کاری است، که این عامل مالکیت مدیریتی و قدرت نظارت توسط هیئت مدیره را تحت تأثیر قرار می‌دهد و مدیر عامل غیرخانوادگی و مدیر عامل خانوادگی در شرکت‌های خانوادگی یک عامل تعیین‌کننده مهم از محافظه‌کاری هستند. سرانجام، این مطالعه تأثیر افق سرمایه‌گذاری و نگرانی در مورد دعوی قضایی (حقوقی) را بر محافظه‌کاری روشن می‌کند. وانگ<sup>۱۹</sup> (۲۰۰۶) و آشیک و همکاران (۲۰۰۷) استدلال می‌کنند که شرکت‌های خانوادگی دارای کیفیت سود بهتری هستند و چن و همکاران<sup>۲۰</sup> (۲۰۰۸) استدلال کردند که شرکت‌های خانوادگی تمایل کم‌تر به ارائه رهنمودهایی در مورد سود در بلندمدت دارند، ولی تمایل بیش‌تری به ارائه هشدار در مورد سود کنونی دارند. یافته‌های این پژوهش، به دانش نظری علاقه‌مندان به گزارشگری مالی در شرکت‌های خانوادگی خواهد افزود که برای تجزیه و تحلیل می‌تواند مؤثر باشد.

### ۳. پیشینه پژوهش

#### ۳-۱. پیشینه خارجی

شاید بتوان باسو (۱۹۷۷) را اولین پژوهش‌گری دانست که به منظور اندازه‌گیری محافظه‌کاری در گزارش‌گری مالی به پژوهش تجربی پرداخت. وی تلاش کرد محافظه‌کاری را با توجه به نتیجه‌ی آن اندازه‌گیری کند. او برای تحقق این موضوع چنین استدلال کرد که میان تأثیر اخبار خوشایند و اخبار ناخوشایند، تفاوت معناداری وجود دارد. یکی از دلایل این تفاوت در تأثیر اخبار را در رفتار دوگانه‌ی حسابداری در برخورد با ابهامات آینده بیان کرد. وی از بازدهی

سهام به منظور تشخیص اخبار خوشایند و اخبار ناخوشایند بهره جست. به عبارت روشن‌تر، او میزان رابطه‌ی میان سود حسابداری و نوع اخبار منتشره از سوی بازار را معیاری برای اندازه‌گیری محافظه‌کاری دانست. باسو، محافظه‌کاری را به معنای شناسایی و انعکاس سریع‌تر اخبار مربوط به کاهش سود و دارایی‌ها بیان کرد. همچنین برای محاسبه‌ی ضرایب مدل و اندازه‌گیری محافظه‌کاری، به بررسی شرکت‌ها در بازه زمانی ۱۹۶۳ تا ۱۹۹۰ در سه سطح مجموع مشاهدات، در سطح هر سال و در سطح هر شرکت پرداخت. نتایج بررسی باسو نشان داد که اخبار ناخوشایند نسبت به اخبار خوشایند با سود دوره‌ی جاری و اخبار خوب نسبت به اخبار ناخوشایند، با سود دوره‌های آتی همبستگی بیش‌تری دارند.

میشرا و همکاران (۲۰۰۱)، در پژوهشی با عنوان «تأثیر مالکیت خانوادگی بر کنترل و ارزش شرکت» به بررسی ارزش شرکت و ارتباط آن با ساختار کنترل پرداختند. یافته‌های این پژوهش نشان داد که در شرکت‌های با مالکیت خانوادگی، ارزش شرکت به صورت معناداری از شرکت‌های با مالکیت غیرخانوادگی بیشتر است. همچنین ارتباط میان هیئت مدیره خانوادگی و ارزش شرکت برای شرکت‌های تازه تأسیس، شرکت‌های با اعضای هیئت مدیره کم و شرکت‌هایی که یک نوع سهام منتشر کرده‌اند، بسیار قوی است (میشرا و همکاران، ۲۰۰۱: ۲۵۵). افزون بر آن، تفاوت معناداری بین میانگین رشد فروش در شرکت‌های خانوادگی و غیرخانوادگی وجود نداشت.

مک‌کوناگی و همکاران (۲۰۰۱) در پژوهش خود عملکرد، ریسک و ارزش شرکت‌های خانوادگی را با استفاده از چارچوب تئوری نمایندگی و تأثیر مالکیت خانوادگی بر روی این پارامترها، بررسی کردند. طبق تعریف آن‌ها، شرکت‌هایی خانوادگی، محسوب می‌شوند که هیئت مدیره آن‌ها از اعضای یک خانواده باشد. نتایج این پژوهش نشان داد که در شرکت‌های خانوادگی، ارزش بازار سرمایه نسبت به ارزش دفتری و نسبت‌های عملیاتی بیشتر از شرکت‌های غیرخانوادگی است. همچنین شرکت‌های خانوادگی دارای بدهی و ریسک کمتری هستند.

اندرسون و رب (۲۰۰۳) در پژوهشی تحت عنوان «شرکت‌های خانوادگی و عملکرد شرکت: شواهدی از اس‌اند پی ۵۰۰» عملکرد شرکت‌های خانوادگی را بررسی کردند. آنان در این پژوهش رابطه میان مالکیت خانوادگی و عملکرد شرکت‌های بزرگ را بررسی کردند. یافته‌های پژوهش حاکی از آن بود که شرکت‌های خانوادگی در مقایسه با شرکت‌های غیر

خانوادگی، عملکرد بهتری را از خود نشان داده‌اند. با بکارگیری بازده دارایی‌ها<sup>۲۱</sup> به عنوان متغیر سنجش عملکرد، شرکت‌های خانوادگی عملکرد بهتری نسبت به شرکت‌های غیرخانوادگی نشان دادند. همچنین، با استفاده از متغیرهای ارزش بازار این گونه نتیجه‌گیری شد که عملکرد شرکت‌های خانوادگی حداقل به اندازه شرکت‌های غیرخانوادگی است.

اهراردت و نواک (۲۰۰۳) در پژوهشی به بررسی تأثیر عرضه اولیه عمومی بر شرکت‌های خانوادگی، از لحاظ تغییرات حاکمیتی، ساختار مالکیت و عملکرد، پرداختند. بر اساس اطلاعات موجود، حدود یک سوم از شرکت‌های آلمانی به صورت خانوادگی اداره می‌شوند و شرکت‌های خانوادگی نیز برای تأمین مالی همانند سایر شرکت‌ها از وام یا انتشار سهام استفاده می‌کنند. در این پژوهش، عرضه‌های اولیه سهام شرکت‌های خانوادگی به عموم مورد بررسی قرار گرفت. با عرضه سهام به عموم، ساختار مالکیت شرکت‌های خانوادگی دگرگون می‌شود. بنابراین، بررسی وضعیت تغییرات مالکیتی در شرکت‌های خانوادگی و تغییرات در مالکیت، اطلاعات مفیدی را فراهم می‌کند. نتایج این پژوهش نشان داد که حتی ده سال پس از عرضه سهام به عموم، باز هم کنترل شرکت در دست سهام‌داران خانوادگی بود. همچنین میان تمرکز حق رأی و عملکرد شرکت نیز یک رابطه غیرخطی مشاهده شد. بر اساس این یافته، سهامداران جدید باید در زمان صدور سهام بدون حق رأی مراقب باشند، چرا که تمرکز حق رأی بیش از هفتاد و پنج درصد باعث کاهش ارزش شرکت می‌شود.

گیولی و هاین<sup>۲۲</sup> (۲۰۰۷) به اندازه‌گیری محافظه‌کاری در گزارش‌گری مالی پرداختند. در این پژوهش، آن‌ها عدم تقارن زمانی سود را در جایگاه معیاری برای اندازه‌گیری محافظه‌کاری، بررسی کردند. مجموع تعداد واحدهای تجاری مورد بررسی آن‌ها در این پژوهش ۳۱۰ واحد تجاری بود. آن‌ها با بررسی همبستگی میان مدل باسو و تعابیر مختلف از محافظه‌کاری، بیان کردند که بین عامل مشخص‌کننده‌ی محافظه‌کاری در مدل باسو با نسبت ارزش بازار به ارزش دفتری دارایی‌های عملیاتی، محافظه‌کاری ناشی از ارزش جاری سرمایه‌گذاری و همچنین محافظه‌کاری برآمده از اقلام حسابداری، رابطه آماری با اهمیتی وجود ندارد.

چن و همکاران (۲۰۰۸) به بررسی محافظه‌کاری در گزارش‌گری مالی شرکت‌های خانوادگی پرداختند. بدین منظور یک نمونه ۸۲۶۴ تایی از شرکت‌های اس‌اند پی ۵۰۰<sup>۲۳</sup> را در دوره زمانی ده ساله بین سال‌های ۱۹۹۶ تا ۲۰۰۵ انتخاب نمودند. آن‌ها در این مطالعه

محافظه‌کاری را با استفاده از دو معیار اقلام تعهدی غیر عملیاتی و اختلاف چولگی بین سود نقدی پرداختی و جریان نقدی در گزارش‌گری مالی شرکت‌های خانوادگی با مدیرعامل خانوادگی و غیرخانوادگی در مقایسه با شرکت‌های غیرخانوادگی مورد بررسی قرار دادند. نتایج پژوهش بیانگر این نکته است که محافظه‌کاری در گزارش‌گری مالی شرکت‌های خانوادگی نسبت به غیرخانوادگی بیش‌تر است. همچنین محافظه‌کاری در گزارش‌گری مالی شرکت‌های خانوادگی با مدیرعامل غیرخانوادگی نسبت به شرکت‌های خانوادگی با مدیرعامل خانوادگی بیشتر است.

بال و همکاران<sup>۲۴</sup> (۲۰۰۹) با استفاده از روش‌های خاص اقتصاد سنجی، محتوای مفهوم محافظه‌کاری و همچنین مدل باسو را به‌عنوان معیار اندازه‌گیری محافظه‌کاری مورد تجزیه و تحلیل قرار دادند. بررسی آن‌ها نشان دادند که تحقیقات انجام پذیرفته در این زمینه با استفاده از این مدل، از لحاظ ساختاری و اقتصاد سنجی ناقص هستند.

بونلرت یو تای<sup>۲۵</sup> و کن تی سک<sup>۲۶</sup> (۲۰۰۹)، در پژوهشی با عنوان محافظه‌کاری حسابداری و خصوصیات سهام‌داران کنترل‌کننده با توجه به شواهدی از تایلند، به بررسی رابطه محافظه‌کاری حسابداری و گروه‌های کنترل‌کننده شرکت‌ها از جمله شرکت‌های خانوادگی که مؤسسين، کنترل‌کننده هستند و شرکت‌های خانوادگی که مدیران، کنترل‌کننده شرکت هستند؛ پرداختند. نتایج پژوهش بیانگر این نکته است که محافظه‌کاری دارای رابطه مثبت با این دو گروه کنترل‌کننده است، اما محافظه‌کاری زمانی که مؤسسين کنترل‌کننده هستند، بیشتر از زمانی است که مدیران شرکت را کنترل می‌کنند.

چن و همکاران<sup>۲۷</sup> (۲۰۱۳) در پژوهشی با عنوان «محافظه‌کاری و مالکیت خانوادگی» به این نتیجه رسیدند که محافظه‌کاری در شرکت‌های خانوادگی با مدیرعامل غیرخانوادگی بیش‌تر است.

## ۲-۳. پیشینه داخلی

رحمانی و غلامزاده لداری (۱۳۸۸)، به بررسی رابطه تأثیر مالکیت عمومی در بازار سرمایه و محافظه‌کاری در گزارش‌گری مالی شرکت‌های بورس اوراق بهادار تهران پرداختند. بدین منظور، ۴۰ شرکت از بورس اوراق بهادار را در دو مقطع قبل و بعد از درج نام آنها در فهرست

نرخ‌های بورس اوراق بهادار تهران طی سال‌های ۱۳۸۱ تا ۱۳۸۷ مورد بررسی قرار دادند. نتایج این پژوهش بیانگر کاهش محافظه‌کاری در گزارش‌گری مالی شرکت‌ها پس از درج نام آنها در فهرست نرخ‌های بورس است. بنابراین با توجه به این که محافظه‌کاری یکی از معیارهای کیفیت گزارش‌گری مالی است، این نتایج به مثابه کاهش کیفیت گزارش‌گری مالی است.

بنی مهد و باغبانی (۱۳۸۸)، به بررسی اثر محافظه‌کاری حسابداری، مالکیت دولتی، اندازه شرکت و نسبت اهرمی بر زیان‌دهی شرکت‌های پذیرفته شده در بورس پرداختند. بدین منظور ۴۸ شرکت زیان ده خارج شده از تابلوی بورس اوراق بهادار تهران را برای دوره زمانی ۷ ساله ۱۳۸۰ تا ۱۳۸۶ مورد بررسی قرار دادند. نتایج پژوهش نشان می‌دهد که محافظه‌کاری حسابداری با زیان‌دهی شرکت‌ها رابطه‌ای مستقیم دارد. که نتایج این پژوهش مشابه با نتایج پژوهش‌های خارجی بود. همچنین نتایج این پژوهش بر وجود رابطه مستقیم میان اندازه شرکت‌ها و زیان‌دهی و رابطه معکوس میان نسبت اهرمی و زیان‌دهی تأکید دارد و مالکیت دولتی بر زیان‌دهی شرکت‌ها تأثیری ندارد.

تنها پژوهشی که در ایران درباره شرکت‌های خانوادگی انجام شده، با عنوان «بررسی کیفیت سود و بازده شرکت‌های خانوادگی و غیرخانوادگی پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران»، توسط نمازی و محمدی (۱۳۸۹) صورت گرفته است. در این پژوهش کیفیت سود و بازده سهام شرکت‌های خانوادگی و غیرخانوادگی، با هم مقایسه شده است. یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد بین کیفیت سود در شرکت‌های خانوادگی و غیرخانوادگی، تفاوت معناداری وجود ندارد. همچنین با بررسی کیفیت سود در شرکت‌های خانوادگی و مطالعه رابطه آن با درصد مالکیت خانوادگی، مشخص گردید که رابطه معنادار و مثبتی بین درصد مالکیت خانوادگی و کیفیت سود وجود دارد. همچنین شرکت‌های خانوادگی و غیر خانوادگی از نظر بازده سهام هم مورد بررسی قرار گرفتند که نتایج نشان داد بازده سهام آن‌ها تفاوت معناداری با هم ندارد.

حساس یگانه و شهریاری (۱۳۸۹) به بررسی رابطه بین تمرکز مالکیت و محافظه‌کاری در بورس اوراق بهادار پرداختند. بدین منظور (۲۸۵ سال- شرکت) برای دوره زمانی ۱۳۸۱ تا ۱۳۸۵ با استفاده از مدل رگرسیون با در نظر گرفتن متغیرهای کنترلی، از قبیل: اندازه، رشد، صنعت، اهرم مالی، نرخ بازده دارایی‌ها، نرخ ارزش بازار سهام به ارزش دفتری سهام مورد بررسی قرار گرفت. یافته‌های پژوهش حاکی از آن است که بین تمرکز مالکیت و محافظه‌کاری رابطه

منفی معناداری وجود دارد. نتایج این پژوهش هماهنگ با فرضیات منافع شخصی (بیان می‌دارد مالکان عمده شرکت، از قدرت جهت اداره شرکت در مسیر خود استفاده می‌کنند) و اتحاد استراتژیک و ناهماهنگ با فرضیه نظارت فعال (بیان می‌دارد سهام‌داران عمده شرکت، از قدرت رأی‌دهی خود در جهت نظارت فعال بر عملیات شرکت و تصمیم‌گیری استفاده می‌نمایند) است.

مهرانی و همکاران (۱۳۸۹)، به تبیین رابطه بین نوع مالکیت نهادی و حسابداری محافظه-کارانه پرداختند. بدین منظور یک نمونه ۶۱ تایی از شرکت‌های بورس اوراق بهادار تهران را بین سال‌های ۱۳۷۷ تا ۱۳۸۵ انتخاب کردند و به دلیل تأثیر متفاوت نوع سرمایه‌گذاران نهادی بر رویه‌های حسابداری، سرمایه‌گذاران نهادی را به دو طبقه فعال و منفعل تقسیم نموده و سپس از طریق مدل رگرسیون ارتباط آن‌ها را با دو مدل محافظه‌کاری (مدل باسو و مدل بال و شیوا کومار) بررسی کردند. نتایج پژوهش حاکی از رابطه مثبت بین مالکیت نهادی و محافظه‌کاری سود است. همچنین نتایج بیانگر رابطه مثبت و معنادار بین مالکیت نهادی منفعل و محافظه‌کاری سود است. ولی در رابطه با مالکیت نهادی فعال به دلیل تأثیر متفاوت بر مدل‌های محافظه‌کاری نتایج قابل اتکایی حاصل نشده است.

#### ۴. فرضیه‌های پژوهش

براساس مبانی نظری پژوهش، فرضیه‌ها شامل ۲ فرضیه اصلی و ۴ فرضیه فرعی است:

**فرضیه اصلی اول:** بین محافظه‌کاری در گزارش‌گری مالی در شرکت‌های خانوادگی با مدیرعامل غیرخانوادگی و محافظه‌کاری در گزارش‌گری مالی شرکت‌های غیرخانوادگی تفاوت معناداری وجود دارد.

##### فرضیه‌های فرعی مربوط به فرضیه اصلی اول:

**فرضیه فرعی اول:** بین اقلام تعهدی اختیاری (غیرعملیاتی) در شرکت‌های خانوادگی با مدیرعامل غیرخانوادگی و شرکت‌های غیرخانوادگی تفاوت معناداری وجود دارد.

**فرضیه فرعی دوم:** بین اختلاف چولگی سود نقدی و جریان‌های نقدی در شرکت‌های خانوادگی با مدیرعامل غیرخانوادگی و شرکت‌های غیرخانوادگی تفاوت معناداری وجود دارد.

**فرضیه اصلی دوم:** بین محافظه‌کاری در گزارش‌گری مالی شرکت‌های خانوادگی با

مدیرعامل خانوادگی و محافظه‌کاری در گزارش‌گری مالی شرکت‌های غیرخانوادگی تفاوت معناداری وجود دارد.

#### فرضیه‌های فرعی مرتبط با فرضیه اصلی دوم:

**فرضیه فرعی سوم:** بین میزان اقلام تعهدی اختیاری (غیرعملیاتی) در شرکت‌های خانوادگی با مدیرعامل خانوادگی و میزان اقلام تعهدی اختیاری در شرکت‌های غیرخانوادگی تفاوت معناداری وجود دارد.

**فرضیه فرعی چهارم:** بین اختلاف چولگی سود نقدی و جریان‌های نقدی در شرکت‌های خانوادگی با مدیرعامل خانوادگی و شرکت‌های غیرخانوادگی تفاوت معناداری وجود دارد.

#### ۵. قلمرو پژوهش

در بحث قلمرو پژوهش سه نوع قلمرو موضوعی، مکانی و زمانی پژوهش مطرح است. موضوع این پژوهش تحت عنوان «بررسی تأثیر مالکیت خانوادگی و غیرخانوادگی بر محافظه‌کاری در گزارش‌گری مالی شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران» به عنوان قلمرو موضوعی مطرح می‌شود. موضوع بعدی، قلمرو مکانی پژوهش است. جهت جمع‌آوری داده‌های این پژوهش شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران به عنوان قلمرو مکانی پژوهش در نظر گرفته شده است. قلمرو زمانی این پژوهش نیز محدود به مقطع زمانی دوازده ساله ۱۳۷۹-۱۳۹۰ است.

در این پژوهش از نمونه‌گیری آماری استفاده نمی‌شود. شرکت‌های مورد بررسی براساس معیارهای زیر انتخاب می‌شوند:

- ۱- به لحاظ افزایش قابلیت مقایسه، دوره مالی شرکت‌ها منتهی به پایان اسفند ماه باشد.
- ۲- طی سال‌های ۱۳۷۹ تا ۱۳۹۰ تغییر سال مالی و توقف عملیات نداشته باشد.
- ۳- صورت‌های مالی و یادداشت‌های همراه شرکت در بازه زمانی مذکور، به طور کامل در سایت بورس اوراق بهادار موجود باشد.
- ۴- اطلاعات مورد نیاز به منظور استخراج داده‌ها در دسترس باشد.
- ۵- جزء شرکت‌های سرمایه‌گذاری و بانک‌ها نباشد.
- ۶- شرکت مورد نظر طی دوره پژوهش فعالیت مستمر داشته و سهام آن مورد معامله



قرار گرفته باشد.

### ۶. متغیرهای پژوهش

متغیر این پژوهش، محافظه‌کاری است که در شرکت‌های خانوادگی و غیرخانوادگی مورد بررسی قرار می‌گیرد و به وسیله معیارهای زیر تعریف شده است:

۱- اقلام تعهدی اختیاری (غیرعملیاتی): این متغیر شامل مقادیری است که از برآوردها و قضاوت‌های مدیریت تأثیر می‌پذیرد (مهرانی و محمدآبادی، ۱۳۸۸). به عبارت دیگر، این مبالغ می‌تواند بیانگر جایگاه اصلی اعمال محافظه‌کاری سیستم حسابداری باشد. از این معیار پژوهش‌گرانی چون باتاچاریا و همکاران<sup>۲۸</sup>، (۲۰۰۳)؛ پائیک و همکاران<sup>۲۹</sup>، (۲۰۰۷)؛ هوی و همکاران<sup>۳۰</sup> (۲۰۰۹)؛ ستایش و جمالیان‌پور، (۱۳۸۹)، مشایخی و همکاران (۱۳۸۸) و همچنین مهرانی و همکاران (۱۳۸۹) استفاده نمودند. نحوه اندازه‌گیری اقلام تعهدی غیر عملیاتی (اختیاری) بر اساس مدل گیولی و هاین (۲۰۰۰) به شرح زیر است:

$$ACC_{it} = (NI_{it} + DEP_{it}) - CFO_{it}$$

$$OACC_{it} = \Delta(AR_{it} + I_{it} + PE_{it}) - \Delta(AP_{it} + TP_{it})$$

$$NOACC_{it} = ACC_{it} - OACC_{it}$$

که:

ACC = جمع اقلام تعهدی

NI = سود خالص قبل از اقلام غیرمترقبه (در این پژوهش از سود عملیاتی استفاده

گردید)

DEP = هزینه استهلاک

CFO = جریان نقدی عملیاتی

OACC = اقلام تعهدی عملیاتی

AR = حساب‌های دریافتنی

I = موجودی مواد و کالا

PE = پیش‌پرداخت هزینه‌ها

AP = حساب‌های پرداختنی

TP = مالیات‌های پرداختنی

NOACC = اقلام تعهدی غیر عملیاتی

۲- جریان وجوه نقد عملیاتی: به عنوان یک متغیر برآمده از سیستم حسابداری و عمدتاً غیرتصادفی تلقی می‌گردد. این متغیر به منظور بررسی تفاوت میان چولگی جریان وجوه نقد عملیاتی و چولگی سود نقد پرداختی به سهام‌داران که یک متغیر تصادفی است، مورد استفاده قرار گرفته است (گیولی و هاین، ۲۰۰۰؛ ستایش و جمالیان پور، ۱۳۸۹).

۳- مالکیت خانوادگی: یک متغیر کیفی است و شرکت‌هایی را در بر می‌گیرد که حداقل حائز یکی از معیارهای زیر باشد:

- یک یا چند نفر از اعضای یک یا دو خانواده، مالک حداقل بیست درصد از سهام شرکت باشند؛ مگر این که با وجود تملک حداقل بیست درصد سهام، نفوذ قابل ملاحظه یا کنترل بر شرکت را نداشته باشند؛
- حداقل پنجاه درصد از اعضای هیئت مدیره، از اعضای یک خانواده باشند؛ و یا
- به نحوی، نفوذ قابل ملاحظه و یا کنترل بر شرکت توسط اعضای خانواده ثابت شود، حتی اگر مالکیت اعضای خانواده کمتر از ۲۰ درصد باشد.

#### ۷. روش تجزیه و تحلیل داده‌ها و آزمون فرضیه‌ها

در انجام این پژوهش، روش‌های آماری و الگوهای اقتصادسنجی متعددی استفاده شده که در ادامه به تفصیل تشریح می‌شود. پس از جمع‌آوری اطلاعات، نخستین گام محاسبه آماره‌های توصیفی از متغیرهای مورد استفاده است. این آماره‌ها شامل میانگین، میانه، انحراف استاندارد و سایر اطلاعات مورد استفاده است. پس از بررسی آماره‌های توصیفی توابع (الگوهای) مورد نظر به کمک الگوهای اقتصادسنجی برآورد خواهد شد که در ادامه به این الگوها اشاره می‌شود.

لازم به ذکر است که متغیرهای این پژوهش با نرم‌افزار Excel ویرایش ۲۰۰۷ محاسبه و سپس تجزیه و تحلیل و آزمون فرضیه‌های پژوهش، به همراه نتایج آن نیز با توجه به خروجی‌های به دست آمده از نرم‌افزار SPSS 19، انجام می‌شود.

### ۷-۱. آزمون توزیع داده‌ها (کمولموگروف - اسمیرنوف)<sup>۳۱</sup>

برای اجرای روش‌های آماری و محاسبه آماره آزمون مناسب و استنتاج منطقی درباره فرضیه‌های پژوهش مهم‌ترین عمل قبل از هر اقدامی، انتخاب روش آماری مناسب برای پژوهش است برای این منظور آگاهی از توزیع داده‌ها از اولویت اساسی برخوردار است. برای همین منظور از آزمون معتبر کمولموگروف-اسمیرنوف برای بررسی فرض نرمال بودن داده‌های پژوهش استفاده شده است. آزمون کمولموگروف-اسمیرنوف که به افتخار دو آماردان روسی به نام‌های ان. کمولموگروف و ن. و اسمیرنوف به این نام خوانده می‌شود، روش ناپارامتری ساده‌ای برای تعیین همگونی اطلاعاتی تجربی با توزیع‌های آماری منتخب است، بنابراین آزمون کمولموگروف-اسمیرنوف روشی برای تشخیص نرمال بودن توزیع فراوانی مشاهدات جمع‌آوری شده است. آزمون کمولموگروف-اسمیرنوف یکی از آزمون‌هایی است که برای بررسی نرمال بودن داده‌ها بکار می‌رود. در نرم افزار SPSS هرگاه سطح معنی‌داری به دست آمده از این آزمون بزرگتر از ۰/۰۵ باشد می‌گوییم توزیع داده‌ها نرمال است و برای تحلیل داده‌ها می‌توان از آزمون‌های پارامتریک استفاده کرد.

### ۷-۲. آزمون تی تست

در این پژوهش اختلاف و معناداری میانگین محافظه‌کاری در دو جامعه شرکت‌های خانوادگی و غیر خانوادگی مورد آزمون قرار می‌گیرد. آزمون کمولموگروف-اسمیرنوف حاکی از نرمال بودن داده‌ها است. بنابراین، از آزمون مقایسه میانگین دو جامعه استفاده می‌شود. اما برای این آزمون لازم است ابتدا تساوی واریانس دو جامعه بررسی شود. به عبارت دیگر آزمون تساوی واریانس‌ها مقدم بر آزمون تساوی میانگین‌ها است. جهت آزمون تساوی واریانس‌ها از آزمون لوین<sup>۳۲</sup> استفاده شده است و برای آزمون مقایسه میانگین دو جامعه از تی تست استفاده می‌شود. لازم به ذکر است در صورت غیرنرمال بودن داده‌ها بایستی از آزمون من-ویتنی استفاده گردد.

### ۷-۳. آزمون فرضیه‌های پژوهش

#### ۷-۳-۱. آزمون فرضیه اصلی اول

فرضیه اصلی اول: بین محافظه‌کاری در گزارش‌گری مالی در شرکت‌های خانوادگی با

مدیرعامل غیرخانوادگی و محافظه‌کاری در گزارش‌گری مالی شرکت‌های غیرخانوادگی تفاوت معناداری وجود دارد.

۱-۳-۷. آزمون فرضیه فرعی اول: فرضیه فرعی اول: بین اقلام تعهدی اختیاری (غیرعملیاتی) در شرکت‌های خانوادگی با مدیر عامل غیرخانوادگی و شرکت‌های غیرخانوادگی تفاوت معناداری وجود دارد.  
فرض صفر و فرض مقابل صفر نیز به این صورت بیان می‌شود:

#### نگاره ۲: آمار توصیفی مربوط به فرضیه فرعی اول

متغیر	نوع شرکت	تعداد نمونه	میانگین	انحراف استاندارد	خطای استاندارد میانگین
اقلام تعهدی غیر عملیاتی	شرکت خانوادگی با مدیر عامل غیرخانوادگی	۱۳۰	-۰/۰۲۴۹	۰/۲۵۱۸	۰/۰۲۲۰۸
	شرکت غیرخانوادگی	۱۳۱۱	-۰/۰۰۹۲۸	۰/۱۷۶۲	۰/۰۰۴۸۶۷

قبل از بررسی آزمون برابری میانگین دو جامعه، لازم است ابتدا بررسی شود که آیا واریانس دو جامعه برابر است یا نه. به عبارت دیگر، آزمون تساوی واریانس ها مقدم بر آزمون تساوی میانگین‌ها است. جهت آزمون تساوی واریانس دو جامعه، از آزمون لوین استفاده می‌کنیم. در این آزمون، فرض صفر به معنای تساوی واریانس دو جامعه و فرض مقابل صفر به معنای عدم تساوی واریانس دو جامعه است. بخش اول نگاره ۳، مربوط به آزمون لوین است. از آنجا که مقدار P-Value بیش از سطح معناداری (۵ درصد) است، در نتیجه فرض برابری واریانس دو جامعه پذیرفته می‌شود. بنابراین از سطر اول آزمون t-test برای مقایسه میانگین دو جامعه استفاده می‌شود.

بر اساس نتایج حاصل از آزمون فرضیه فرعی اول که در نگاره ۳ نمایش داده شده، P-Value مربوط به اختلاف میانگین دو جامعه، برابر با ۰/۳۵۷ می‌باشد. بنابراین، به طور کلی

در سطح اطمینان ۹۵ درصد، بین اقلام تعهدی اختیاری (غیرعملیاتی) در شرکت‌های خانوادگی با مدیرعامل غیرخانوادگی و شرکت‌های غیرخانوادگی تفاوت معناداری وجود ندارد. در نتیجه، فرضیه فرعی اول پژوهشی تأیید نمی‌شود.

نگاره ۳: آزمون مقایسه اقلام تعهدی اختیاری (غیرعملیاتی) در شرکت‌های خانوادگی با مدیر عامل غیر خانوادگی و شرکت‌های غیر خانوادگی

آزمون تساوی میانگین‌ها						آزمون تساوی واریانس لوین		اقلام تعهدی غیر عملیاتی
فاصله اطمینان ۹۵٪	خطای استاندارد	تفاوت میانگین‌ها	معنا داری	درجه آزادی	آماره t	معنا داری	آماره f	
۰/۰۱۷۶۱	۰/۰۱۶۹۵	-۰/۰۱۵۶۳	۰/۳۵۷	۱۴۳۹	-۰/۹۲۲	۰/۱۳۳	۲/۲۶۳	تساوی واریانس‌ها
۰/۰۲۹۰۸	۰/۰۲۲۶۲	-۰/۰۱۵۶۳	۰/۴۹۱	۱۴۱/۸۰۱	-۰/۶۹۱			عدم تساوی واریانس‌ها

۲-۱-۳-۷. آزمون فرضیه فرعی دوم: فرضیه فرعی دوم: بین اختلاف چولگی سود

نقدی و چولگی جریان‌های نقدی در شرکت‌های خانوادگی با مدیرعامل غیرخانوادگی و شرکت‌های غیرخانوادگی تفاوت معناداری وجود دارد.

فرض صفر و فرض مقابل صفر نیز به این صورت بیان می‌شود:

$$H_0: Sk_1 = Sk_0$$

$$H_1: Sk_1 \neq Sk_0$$

Sk برابر چولگی<sup>۳۳</sup> می‌باشد.

تفاوت میان میزان چولگی توزیع سود نقدی و چولگی جریان نقد عملیاتی برای بررسی احتمال وجود محافظه‌کاری در گزارش‌گری مالی، اولین بار از سوی گیولی و هاین (۲۰۰۰) مطرح شد. آن‌ها توزیع سود نقدی را یک متغیر تصادفی می‌دانند و چنین استدلال می‌کنند که این متغیر باید نسبت به جریان نقد عملیاتی، چولگی بیش‌تری داشته باشد. آمار توصیفی چولگی سود نقدی، جریان نقدی و اختلاف این دو در نگاره ۴ آمده است.

نگاره ۴: اختلاف چولگی میان توزیع سود نقدی و جریان نقد عملیاتی در شرکت‌های خانوادگی با مدیرعامل غیر خانوادگی و شرکت‌های غیر خانوادگی

شرکت	متغیر	تعداد شرکت‌ها	کمترین	بیشترین	میانگین	انحراف استاندارد
غیر خانوادگی	چولگی جریان نقدی	۱۱۲	-۲/۳۹۴۷	۲/۴۳۳۷	۰/۴۸۸۰	۰/۹۷۶۴
	چولگی سود نقدی پرداختی	۱۱۲	-۱/۱۷۳۲	۳/۱۶۶۰	۱/۰۳۴۳	۰/۸۴۱۱
	تفاوت چولگی	۱۱۲	-۱/۸۳۶۲	۵/۵۴۸۱	۰/۵۴۶۳	۱/۳۳۱۵
خانوادگی با مدیرعامل غیر خانوادگی	چولگی جریان نقدی	۱۴	-۲/۳۵۹۱	۱/۶۶۶۱	-۰/۰۳۱۴۶	۱/۲۲۹۹
	چولگی سود نقدی پرداختی	۱۴	-۰/۱۹۳۸	۲/۶۷۵۳	۱/۰۰۹۷	۰/۹۰۷۰
	تفاوت چولگی	۱۴	-۰/۷۲۹۵	۴/۶۰۱۵	۱/۰۴۱۲	۱/۵۷۲۵

چون تعداد مشاهدات برای بررسی تفاوت اختلاف چولگی در دو گروه شرکت‌های خانوادگی با مدیرعامل غیر خانوادگی و شرکت‌های غیر خانوادگی کم است، برای تعیین نوع آزمون برای مقایسه اختلاف چولگی، نرمال بودن داده‌ها آزمون شد که نتایج آن در نگاره ۵ آمده است.

نگاره ۵: آزمون نرمال بودن داده‌های مربوط به فرضیه فرعی دوم

نوع شرکت	اختلاف چولگی
شرکت غیر خانوادگی	تعداد
	پارامترهای نرمال (a,b)
	میانگین
	انحراف استاندارد
	بیشترین تفاوت
	مطلق
	مثبت
منفی	
شرکت خانوادگی با مدیرعامل غیر خانوادگی	کمولموجروف اسمیرنوف Z
	معناداری
شرکت خانوادگی با مدیرعامل غیر خانوادگی	تعداد
	پارامترهای نرمال (a,b)
	میانگین
	انحراف استاندارد

نوع شرکت		اختلاف چولگی
بیش‌ترین تفاوت	مطلق	۰/۲۶۲
	مثبت	۰/۲۶۲
	منفی	-۰/۱۳۰
کملموگروف اسمیرنوف Z		۰/۹۸۰
معناداری		۰/۲۹۲

با توجه به نرمال بودن داده‌ها از آزمون T-test برای بررسی اختلاف چولگی توزیع سود نقدی و جریان‌های نقدی بین شرکت‌های خانوادگی با مدیرعامل غیرخانوادگی و شرکت‌های غیرخانوادگی استفاده شد. نتایج حاصل از آزمون فرضیه فرعی دوم در نگاره شماره ۶ نمایش داده شده است.

نگاره ۶: آزمون مقایسه اختلاف چولگی میان توزیع سود نقدی و جریان نقد عملیاتی در شرکت‌های خانوادگی با مدیرعامل غیرخانوادگی و شرکت‌های غیرخانوادگی

آزمون تساوی میانگین‌ها				آزمون تساوی واریانس لوین		تفاوت چولگی	
فاصله اطمینان ۹۵٪	خطای استاندارد	تفاوت میانگین‌ها	معنا داری	درجه آزادی	آماره t		آماره f
۱/۲۵۷۳	۰/۳۸۵۲	۰/۴۹۴۹	۰/۲۰۱	۱۲۴	۱/۲۸۵	۰/۶۶۷	
۱/۴۲۷۸	۰/۴۳۸۷	۰/۴۹۴۹	۰/۲۲۷	۱۵/۴۲۰	۱/۱۲۸	۰/۱۸۶	

با توجه با آماره F و P-Value مربوط به آن، فرض تساوی واریانس دو جامعه را می‌توان پذیرفت. با توجه به این فرض، P-Value مربوط به اختلاف میانگین چولگی توزیع سود نقدی و جریان‌های نقدی دو جامعه، برابر با ۰/۲۰۱ شده است. بنابراین، به طور کلی در سطح اطمینان ۹۵ درصد، بین اختلاف چولگی توزیع سود نقدی و جریان‌های نقدی در شرکت‌های خانوادگی با مدیرعامل غیرخانوادگی و شرکت‌های غیرخانوادگی تفاوت معناداری وجود ندارد. در نتیجه، فرضیه فرعی دوم پژوهش پذیرفته نمی‌شود.

۲-۳-۷. آزمون فرضیه اصلی دوم: بین محافظه‌کاری در گزارشگری مالی شرکت‌های خانوادگی با مدیرعامل خانوادگی و محافظه‌کاری در گزارشگری مالی شرکت‌های غیرخانوادگی تفاوت معناداری وجود دارد.

۱-۲-۳-۷. آزمون فرضیه فرعی سوم: فرضیه فرعی سوم: بین اقلام تعهدی اختیاری (غیرعملیاتی) در شرکت‌های خانوادگی با مدیرعامل خانوادگی و شرکت‌های غیرخانوادگی تفاوت معناداری وجود دارد.

فرض صفر و فرض مقابل صفر نیز به این صورت بیان می‌شود:

آمار توصیفی فرضیه فرعی سوم در نگاره شماره ۷ ارائه شده است.

نگاره ۷: نگاره آمار توصیفی فرضیه فرعی سوم

متغیر	نوع شرکت	تعداد نمونه	میانگین	انحراف استاندارد	خطای استاندارد میانگین
اقلام تعهدی	شرکت خانوادگی با مدیرعامل خانوادگی	۱۷۱	-۰/۰۴۵۳۶	۰/۲۸۷۱	۰/۰۲۱۹۵
غیر عملیاتی	شرکت غیرخانوادگی	۱۳۱۱	-۰/۰۰۹۲۸	۰/۱۷۶۲	۰/۰۰۴۸۶۷

نتایج حاصل از آزمون فرضیه فرعی سوم در نگاره ۸ نمایش داده شده است. با توجه با آماره F و P-Value مربوط به آن، فرض تساوی واریانس دو جامعه پذیرفته می‌شود. با توجه به این فرض، P-Value مربوط به اختلاف میانگین دو جامعه، برابر با ۰/۰۲۱ شده است. بنابراین، به طور کلی در سطح اطمینان ۹۵ درصد، بین اقلام تعهدی اختیاری (غیرعملیاتی) در شرکت‌های خانوادگی با مدیرعامل خانوادگی و شرکت‌های غیرخانوادگی تفاوت معناداری وجود دارد. در نتیجه، فرضیه فرعی سوم پذیرفته می‌شود.



نگاره ۸: آزمون مقایسه ارقام تعهدی اختیاری (غیر عملیاتی) در شرکت‌های خانوادگی با مدیرعامل خانوادگی و شرکت‌های غیرخانوادگی

آزمون تساوی میانگین‌ها						آزمون تساوی واریانس - لوین		تفاوت چولگی
فاصله اطمینان ۹۵٪	خطای استاندارد	تفاوت میانگین‌ها	معنا داری	درجه آزادی	آماره t	معنا داری	آماره f	
حد بالا	حد پایین							تساوی واریانس‌ها
۰/۰۰۵۴۱۷	-۰/۰۶۶۷۴	۰/۰۱۵۶۳	-۰/۰۳۶۰۸	۰/۰۲۱	۱۴۸۰	-۲/۳۰۸	۰/۲۲۱	۱/۴۹۸
۰/۰۰۸۲۷۹	-۰/۰۸۰۴۴	۰/۰۲۲۴۹	-۰/۰۳۶۰۸	۰/۱۱۰	۱۸۷/۰۶۸	-۱/۶۰۵		عدم تساوی واریانس‌ها

۲-۲-۳-۷. آزمون فرضیه فرعی چهارم: فرضیه فرعی چهارم: بین اختلاف چولگی

سود نقدی و چولگی جریان‌های نقدی در شرکت‌های خانوادگی با مدیرعامل خانوادگی و شرکت‌های غیرخانوادگی تفاوت معناداری وجود دارد.

فرض صفر و فرض مقابل صفر نیز به این صورت بیان می‌شود:

$$H_0: Sk_1 = Sk_0$$

مشابه با بررسی فرضیه فرعی دوم در بخش فرضیه اصلی اول، ابتدا نرمال بودن توزیع دو جامعه بررسی شد (نگاره ۱۰) و با توجه به نرمال بودن داده‌ها، از آزمون T-test برای مقایسه اختلاف چولگی توزیع سود و چولگی جریان‌های نقدی در شرکت‌های خانوادگی با مدیرعامل خانوادگی و شرکت‌های غیرخانوادگی با هم مقایسه شد. نتایج حاصل از آمار توصیفی و آزمون فرضیه فرعی چهارم در نگاره‌های ۹، ۱۰ و ۱۱ آمده است.

نگاره ۹: اختلاف چولگی میان توزیع سود نقدی و جریان نقد عملیاتی در شرکت‌های خانوادگی با مدیرعامل خانوادگی و شرکت‌های غیر خانوادگی

شرکت	متغیر	تعداد شرکت‌ها	کمترین	بیشترین	میانگین	انحراف استاندارد
	چولگی جریان نقدی	۱۱۲	-۲/۳۹۴۷	۲/۴۳۳۷	۰/۴۸۸۰	۰/۹۷۶۴
	چولگی سود نقدی پرداختی	۱۱۲	-۱/۱۷۳۲	۳/۱۶۶۰	۱/۰۳۴۳	۰/۸۴۱۱
	تفاوت چولگی	۱۱۲	-۱/۸۳۶۲	۵/۵۴۸۱	۰/۵۴۶۳	۱/۳۳۱۵
خانوادگی با مدیرعامل خانوادگی	چولگی جریان نقدی	۱۶	-۱/۳۱۴۹	۳/۰۹۸۰	۰/۳۷۳۶	۱/۰۸۰۳۸
	چولگی سود نقدی پرداختی	۱۶	-۰/۷۶۸۰	۲/۶۳۳۳	۰/۸۳۶۱	۰/۹۳۸۲
	تفاوت چولگی	۱۶	-۲/۳۷۸۹	۱/۷۸۸۱	۰/۴۶۲۵	۱/۲۰۹۱

## نگاره ۱۰: آزمون نرمال بودن داده‌های مربوط به فرضیه فرعی چهارم

اختلاف چولگی		نوع شرکت			
۱۱۲	تعداد	شرکت غیر خانوادگی			
۰/۵۴۶۳	میانگین			پارامترهای نرمال (a,b)	
۱/۳۳۱۵	انحراف استاندارد				
۰/۰۹۲	مطلق			بیش‌ترین تفاوت	
۰/۰۹۲	مثبت				
-۰/۰۳۷	منفی				
۰/۹۷۳	کمولمگروف اسمیرنوف Z				
۰/۳۰۰	معناداری				
۱۶	تعداد			شرکت خانوادگی با مدیرعامل خانوادگی	
۰/۴۶۲۵	میانگین				
۱/۲۰۹۱	انحراف استاندارد				
۰/۱۸۶	مطلق	بیش‌ترین تفاوت			
۰/۱۳۶	مثبت				
-۰/۱۸۶	منفی				
۰/۷۴۶	کمولمگروف اسمیرنوف Z				
۰/۶۳۵	معناداری				

## نگاره ۱۱: آزمون مقایسه اختلاف چولگی میان توزیع سود نقدی و جریان نقد عملیاتی

در شرکت‌های خانوادگی با مدیرعامل خانوادگی و شرکت‌های غیر خانوادگی

آزمون تساوی میانگین‌ها						آزمون تساوی واریانس-لوین		تفاوت چولگی	
فاصله اطمینان ۹۵٪		خطای استاندارد	تفاوت میانگین‌ها	معناداری	درجه آزادی	آماره t	معناداری		آماره f
حد بالا	حد پایین								
۰/۶۱۳۱	-۰/۷۸۰۶	۰/۳۵۲۱	-۰/۰۸۳۷۷	۰/۸۱۲	۱۲۶	-۰/۲۳۸	۰/۸۶۳	۰/۰۳۰	تساوی واریانس‌ها
۰/۵۹۸۰	-۰/۷۶۵۶	۰/۳۲۷۴	-۰/۰۸۳۷۷	۰/۸۰۱	۲۰/۵۶۴	-۰/۲۵۶			عدم تساوی واریانس‌ها

با توجه با آماره F و P-Value مربوط به آن، فرض تساوی واریانس دو جامعه پذیرفته می‌شود. با توجه به این فرض، P-Value مربوط به اختلاف میانگین دو جامعه، برابر با ۰/۸۱۲ شده است. بنابراین، به طور کلی در سطح اطمینان ۹۵ درصد، بین اختلاف چولگی توزیع سود نقدی و جریان‌های نقدی در شرکت‌های خانوادگی با مدیرعامل خانوادگی و شرکت‌های غیرخانوادگی تفاوت معناداری وجود ندارد. در نتیجه، فرضیه فرعی چهارم پژوهش پذیرفته نمی‌شود.

#### ۸. نتیجه‌گیری و پیشنهادها

پس از رخداد بحران‌های مالی اخیر در سراسر دنیا مسأله اطلاعات مالی شرکت‌ها به یکی از اصلی‌ترین موضوعات پژوهش‌ها درآمده است. بنابراین، این مقاله نیز شواهدی را در این خصوص فراهم می‌کند که آیا بین میزان محافظه‌کاری در گزارش‌گری مالی شرکت‌های خانوادگی و غیرخانوادگی تفاوت معناداری وجود دارد؟ در همین راستا، این پژوهش با استفاده از داده‌های مربوط به ۳۰ شرکت خانوادگی و ۱۱۲ شرکت غیرخانوادگی پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران در بازه زمانی ۱۳۷۹ تا ۱۳۹۱ به دنبال یافتن پاسخ این سوال است که آیا بین میزان محافظه‌کاری در گزارش‌گری مالی شرکت‌های خانوادگی و غیرخانوادگی فعال در بورس اوراق بهادار تهران تفاوت معناداری وجود دارد؟

توجه به نتایج حاصل از آزمون فرضیه اصلی اول (فرضیه‌های فرعی اول و دوم) پژوهش حاکی از نبود تفاوت معنادار بین میزان محافظه‌کاری در گزارش‌گری مالی شرکت‌های خانوادگی با مدیرعامل غیرخانوادگی و شرکت‌های غیرخانوادگی است. یکی از دلایلی که ممکن است موجب نبود تفاوت معنادار بین محافظه‌کاری در گزارش‌گری مالی شرکت‌های خانوادگی با مدیرعامل غیرخانوادگی و شرکت‌های غیرخانوادگی شده باشد، حضور شخصی غیرخانوادگی در رأس امور شرکت به‌عنوان مدیرعامل است. از آنجایی که در شرکت‌ها مدیرعامل معمولاً دارای بالاترین قدرت اجرایی است، بنابراین، سیاست‌های کلی شرکت‌ها، شامل سیاست‌های گزارش‌گری مالی، را مدیرعامل تعیین می‌کند. در نتیجه، حضور مدیرعاملی غیرخانوادگی در شرکت‌های خانوادگی باعث می‌شود که سیاست‌های کلی این شرکت‌ها تا حدودی مشابه با شرکت‌های غیرخانوادگی تعیین شود.

نتایج آزمون فرضیه اصلی دوم حاکی از آن است که زمانی که از تفاوت بین اقلام تعهدی غیر عملیاتی به عنوان معیار محافظه‌کاری استفاده شده است (فرضیه فرعی سوم)، بین میزان محافظه‌کاری در گزارش‌گری مالی شرکت‌های خانوادگی با مدیرعامل خانوادگی و شرکت‌های غیر خانوادگی تفاوت معناداری وجود دارد. نتایج آزمون این فرضیه مطابق با مبانی نظری پژوهش است. به بیان دقیق‌تر، می‌توان گفت که نتایج آزمون این فرضیه، با فرضیه نظارت فعال مطابقت کامل دارد. با این وجود، نتایج آزمون این فرضیه با شواهد موجود در پژوهش چن و همکاران (۲۰۱۳) همخوانی ندارد. افزون بر این، زمانی که از اختلاف چولگی سود نقدی و جریان نقد عملیاتی به عنوان معیار محافظه‌کاری استفاده شده است (فرضیه فرعی چهارم)، بین میزان محافظه‌کاری در گزارش‌گری مالی شرکت‌های خانوادگی با مدیرعامل خانوادگی و شرکت‌های غیر خانوادگی تفاوت معناداری وجود ندارد. از آنجا که این معیار محافظه‌کاری (اختلاف چولگی سود نقدی و جریان نقد عملیاتی) بیانگر نوعی استفاده ابزاری از حسابداری تعهدی به منظور اعمال محافظه‌کاری است (ستایش و جمالیان‌پور، ۱۳۸۹)، می‌توان دلیل احتمالی عدم معناداری تفاوت بین میزان محافظه‌کاری در گزارش‌گری مالی شرکت‌های خانوادگی با مدیرعامل خانوادگی و شرکت‌های غیر خانوادگی در خصوص آزمون این فرضیه آن است که این نوع محافظه‌کاری بیشتر از استانداردهای حسابداری تبعیت می‌کند و قضاوت‌ها و برآوردهای مدیریتی کمتر بر این نوع از محافظه‌کاری تأثیرگذار است. بنابراین، در هر دو گروه از این شرکت‌ها، مدیران در تعیین این نوع از محافظه‌کاری دخالت بسیار اندکی دارند. در نتیجه، این موضوع باعث عدم معناداری تفاوت بین محافظه‌کاری در گزارش‌گری مالی این دو گروه از شرکت‌ها شده است.

در پایان با توجه به این که اعمال محافظه‌کاری در گزارش‌گری مالی شرکت‌ها به عنوان یکی از عوامل مؤثر بر کیفیت گزارش‌گری مالی شناخته شده است، بنابراین، با توجه به نتایج آزمون فرضیه فرعی سوم پیشنهاد می‌شود که در شرکت‌های خانوادگی از یک عضو خانواده برای تصدی پست مدیرعامل استفاده کنند. لازم به ذکر است که در شرکت‌های خانوادگی با مدیرعامل خانوادگی میزان محافظه‌کاری بیش‌تر از شرکت‌های غیر خانوادگی است. افزون بر این، به پژوهش‌گران آینده پیشنهاد می‌شود که سایر موضوعات حسابداری (به عنوان نمونه، کیفیت افشا، تخصص حسابرس و ...) را با در نظر گرفتن نوع مالکیت خانوادگی و غیر خانوادگی مورد

بررسی قرار دهند.

### ۹. محدودیت‌های پژوهش

۱. با توجه به محدود بودن جامعه آماری به شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران و این که سال مالی آن‌ها منتهی به پایان اسفندماه است، تسری نتایج به سایر شرکت‌ها و به ویژه به شرکت‌های خانوادگی خارج از بورس بایستی با احتیاط انجام گیرد.
۲. داده‌های استخراج شده از صورت‌های مالی مربوط به سال‌های ۱۳۷۹ تا ۱۳۹۰ (۱۲ سال) بوده است که در این بازه زمانی استانداردهای حسابداری مورد استفاده دچار تغییرات زیادی شده است. در نتیجه ممکن است اعداد استخراج شده همگون نباشند.
۳. در تعریف مالکیت خانوادگی اجماع نظر وجود ندارد، در نتیجه بر اساس دیدگاه‌های مختلف روش‌های متفاوتی برای اندازه‌گیری آن وجود دارد. بنابراین ممکن است استفاده از روش‌های متفاوت بر نتایج تحقیق اثرگذار باشد.

### یادداشت‌ها

- |                             |                            |
|-----------------------------|----------------------------|
| 1. Conservatism             | 2. Basu                    |
| 3. Ahmad et al.             | 4. Beatty et al.           |
| 5. Zang                     | 6. Watss                   |
| 7. Contracting Explanation  | 8. Litigation Explanation  |
| 9. Incom Tax Explanation    | 10. Regulatory Explanation |
| 11. Family Firms            | 12. Chen et al.            |
| 13. Chua et al.             | 14. Nuclear Family         |
| 15. Extended Family         | 16. Chakrabarty            |
| 17. Jensen                  | 18. Meckling               |
| 19. Wang                    | 20. Chen et al.            |
| 21. Return on assets        | 22. Givol                  |
| 23. S & P 500               | 24. Ball et al.            |
| 25. Boonlert-U-Thai         | 26. Kuntisook              |
| 27. Chen et al.             | 28. Battacharye et al.     |
| 29. Paek et al.             | 30. Hui et al.             |
| 31. Kolmogorov-Smirnov test | 32. Levene                 |
| 33. Skewness                |                            |

## منابع

## الف. فارسی

- بنی مهد، بهمن و باغبانی، ته‌مین (۱۳۸۸). اثر محافظه‌کاری حسابداری، مالکیت دولتی، اندازه شرکت و نسبت اهرمی بر زیان دهی شرکت‌ها. *بررسی‌های حسابداری و حسابرسی*، ۱۶ (۵۸)، ۷۰-۵۳.
- حساس یگانه، یحیی و شهریار، علیرضا (۱۳۸۹). بررسی رابطه بین تمرکز مالکیت و محافظه‌کاری در بورس اوراق بهادار تهران. *مجله پژوهش‌های حسابداری مالی*، ۲ (۲)، (پیاپی ۴)، ۹۴-۷۷.
- دلاور، علی (۱۳۸۴). *روش پژوهش در روان‌شناسی و علوم تربیتی*، تهران: انتشارات رشد.
- رحمانی، علی و غلامزاده لداری، مسعود (۱۳۸۸). مالکیت عمومی بازار سرمایه و محافظه‌کاری در گزارش‌گری مالی. *تحقیقات حسابداری*، ۴، ۱۱۲-۱۲۹.
- ستایش، محمد حسین و جمالیان‌پور، مظفر (۱۳۸۹). بررسی وجود محافظه‌کاری در گزارش‌گری مالی شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران. *مجله پیشرفت‌های حسابداری دانشگاه شیراز*، ۲ (۱)، (پیاپی ۳)، ۱۱۹-۸۵.
- کمیته تدوین استانداردهای حسابداری (۱۳۸۹). *استانداردهای حسابداری*، سازمان حسابرسی، نشریه شماره ۱۶۰.
- مرکز تحقیقات تخصصی حسابداری و حسابرسی (۱۳۸۵). *مبانی نظری حسابداری و گزارش‌گری مالی*، سازمان حسابرسی، نشریه شماره ۱۱۳.
- مشایخی، بیتا؛ محمدآبادی، مهدی و حصارزاده، رضا (۱۳۸۸). تأثیر محافظه‌کاری حسابداری بر پایداری و توزیع سود. *بررسی‌های حسابداری و حسابرسی*، ۱۶ (۵۶)، ۱۰۷-۱۲۴.
- مهرانی، ساسان و مهدی محمدآبادی (۱۳۸۸). روش‌های اندازه‌گیری محافظه‌کاری. *ماهنامه‌ی حسابداری*، ۲۰۶، ۵۸-۶۳.
- مهرانی، ساسان؛ مرادی، محمد و اسکندری، هدی (۱۳۸۹). رابطه نوع مالکیت نهادی و حسابداری محافظه‌کارانه. *مجله پژوهش‌های حسابداری مالی*، ۲ (۱)، (پیاپی ۳)، ۴۷-۶۲.
- مهرانی، کاوه؛ وافی ثانی، جلال و حلاج، محمد (۱۳۸۹). رابطه قراردادهای بدهی و اندازه‌ی شرکت با محافظه‌کاری در شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران.

بررسی‌های حسابداری و حسابرسی، ۱۷ (۸۹)، ۹۷-۱۱۲.

نمازی، محمد و محمدی، محمد (۱۳۸۹). بررسی کیفیت سود شرکت‌های خانوادگی و غیرخانوادگی پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران. پیشرفت‌های حسابداری (مجله علوم اجتماعی و انسانی سابق)، شماره ۵۹/۳، ۱-۲۶.

#### ب. انگلیسی

- Acquaah, M. (2011). Utilization and value of social networking relationships in family and non-family firms in an African transition economy. *European Management Journal*, Article in Press.
- Ahmed, A. S., Billings, B. K., Morton, R. M., & Stanford-Harris, M. (2002). The role of accounting conservatism in mitigating bondholder-shareholder conflicts over dividend policy and reducing debt costs. *The Accounting Review*, 77, 867-890.
- Ampenberger, M., Schmid, T., Achleitner, Ann-K., & Kasrer, C. (2009). Capital structure decisions in family firms: Empirical evidence from a bank-based economy. Retrieved from [http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract\\_id=1364153](http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1364153).
- Anderson, R. C., & Reeb, D. M. (2003). Founding-family ownership and firm performance: Evidence from the S & P 500. *Journal of Finance*, LVIII (3), 1301-1328.
- Ashik, A., Chen, Tai-Yun, & Radhakrishnan, S. (2007). Corporate disclosure by family firm. *Journal of Accounting and Economics*, 238-286.
- Ball, Ray, Kothari S. P., & Nikolaev, V. (2009). Economics of the Basu asymmetric timeliness coefficient and the accounting conservatism. Working Paper, No. 90-16, University of Chicago Booth School of Business. Retrieved from <http://ssrn.com/abstract=999710>.
- Basu, Sudipta. (1997). The conservatism principle and the asymmetric timeliness of earnings. *Journal of Accounting and Economics*, 24, 3-37.
- Battacharya, U., Daouk, H., & Welker, M. (2003). The world price of earnings opacity. *The Accounting Review*, 78 (3), 641-678.
- Beatty, A., Weber, J., & Yu, J. J. (2008). Conservatism and debt. *Journal of Accounting and Economics*, 45 (2), 154-174

- Boonlert-U-Thai, K., & Kuntisook, K. (2009). Accounting conservatism and controlling shareholder characteristics: Empirical evidence from Thailand. Faculty of Commerce & Accountancy, Chulalongkorn University, Thailand, Retrieved from <http://papers.ssrn.com>.
- Chakrabarty, Subarta (2009). The influence of national culture and institutional voids on family ownership of large firms: A country level empirical study. *Journal of International Management*, 15, 1-31.
- Chen, S., Chen, X., & Cheng, Q. (2013). Conservatism and equity ownership of the founding family. *European Accounting Review*, 1-35.
- Chen, S., Xia, C., Cheng, Q., & Hutton, A (2008). Conservative financial reporting in family firm. Retrieved from [http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract\\_id=501802](http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=501802).
- Chrisman, J. J., Chua, J. H., & Litz, R.A. (2004). Comparing the agency costs of family and non-family firms: Conceptual issues and exploratory evidence. *Entrepreneurship Theory & Practice*, 28, 335-354.
- Chua, Jess H., Chrisman, J. J., & Sharma, P. (1999). Defining the family business by behavior. *Entrepreneurship Theory & Practice*, 23(4), 19-39.
- Colli, A., Perez, Paloma F., & Rose, M. B. (2003). National determinants of family firm development? Family firms in Britain, Spain, and Italy in the Nineteenth and Twentieth centuries. *Enterprise & Society*, 4, 28-64.
- Ehrhardt, O., & Nowak, E. (2003). The effect of IPOs on German family-owned firms: Governance changes, ownership structure and performance. *Journal of Small Business Management*, 41, 222-232.
- Gioly, D., Carla, H., & Natarajan, A. (2007). Measuring reporting conservatism. *The Accounting Review*, 82, 65-106.
- Giovannini, R. (2010). Corporate governance, family ownership and performance. *Journal of Management Governance*, 14, 145-166.
- Givoly, D., & Hayn, C. (2000). The changing time-series properties of earnings, cash flows and accruals: Has financial reporting become more conservative? *Journal of Accounting and Economics*, 29, 387-320.



- Hui, K. W., Matsunag, S., & Morse, D. (2009). The impact conservatism on management earning forecasts. *Journal of Accounting and Economics*, 47, 192-207.
- Jensen, M. C., & Meckling, W. H. (1976). Theory of the firm: Managerial behavior, agency costs and ownership structure. *Journal of Financial Economics*, 3(4), 305-306.
- King, M. R., & Santor, E. (2008). Family values: Ownership structure, performance and capital structure of Canadian firms. *Journal of Banking & Finance*, 32, 2423-2432.
- Margaritis, D. and M. Psillaki (2010). Capital structure, equity ownership and firm performance. *Journal of Banking & Finance*, 34, 621-632.
- Martinez, J. I., Stöhr, B. S., & Quiroga, F. B. (2007). Family ownership and firm performance: Evidence from public companies in Chile. *Family Business Review*, XX (2), 83-94.
- Mcconaughey, D. L., Matthews, C. H., & Fialko, A. S. (2001). Founding family controlled firms: Performance, risk and value. *Journal of Small Business Management*, 39(1), 31-49.
- Mishra, C. S., Randøy, T., & Jenssen, J. I. (2001). The effect of founding family influence on firm value and corporate governance. *Journal of International Financial Management and Accounting*, 12(3), 235-259.
- Molly, V., Laveren, E., & Deloof, M. (2010). Family business succession and its impact on financial structure and performance. *Family Business Review*, 23(2), 131-147.
- Oreland, C. (2006). Family control, firm performance and dividend policy. Retrieved from <http://www.net.uu.se/staffpages/publ/p795.pdf>
- Paek, W., Chen L., & Sami, L. (2007). Accounting conservatism, earnings persistence and pricing multiples on earnings. Working Paper, Arizona State University-West Campus, and Lehigh University.
- Romano, Claudio A., Tanewski, George A., and Smyrniotis, Kosmas X. (2001). Capital structure decision making: A model for family business. *Journal of Business Venturing*, 16 (3), 285-310.
- Smith, B. F., & Amoako-Adu, B. (1999). Management succession and

- financial performance of family controlled firms. *Journal of Corporate Finance*, 5(4), 341-368.
- Villalonga, B., & Amit, R. H. (2006). How do family ownership, control and management affect firm value? *Journal of Financial Economics*, 80, 385-417.
- Wang, D. (2006). Founding family ownership and earning quality. *Journal of Accounting Research*, 44 (3), 619-656.
- Watts, Ross L. (2003). Conservatism in accounting part1: Explanations and implications. *Accounting Horizons*, 17 (3), 207-221.
- Yang, Chaur-Shiuh, & Liu-ching, T. (2008). The sensitivity of compensation to social capital: Family COEs vs. non-family CEOs in the family business groups. *Journal of Business Research*, 363-374.
- Zang, J. (2008). The contracting benefits of accounting conservatism to lenders and borrowers. *Journal of Accounting and Economics*, 45(1), 27-54.